

Eva Vítková

STRATÉGIA ZABEZPEČENIA VZDELÁVANIA ŠTUDENTOV SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM NA UNIVERZITÁCH

Pod záštitou Ministerstva školstva SR, Britskej rady v Bratislave a Nadácie otvorenej spoločnosti sa konal celoslovenský seminár s medzinárodnou účasťou "Študenti so zdravotným postihnutím na univerzite", na ktorom sa okrem odborníkov na problematiku zdravotne postihnutých zúčastnili koordinátori - resp. kontaktné osoby jednotlivých fakúlt vysokých škôl, aby prijali spoločnú stratégiu a ciele vysokoškolských vzdelávacích inštitúcií v otázkach štúdia mládeže so zdravotným postihnutím.

Prácu v tejto oblasti iniciatívne začalo "Podporné centrum pre zrakovo postihnutých študentov" na MFFUK, ktoré bolo zriadené v rámci projektu TEMPUS JEP 2423 "New Study and Vocational Possibilities for Visually Handicapped Students" z prostriedkov krajín Európskeho spoločenstva a bolo aj hlavným iniciátorom a koordinátorom ďalšieho programu rozvoja "Podmienok štúdia na univerzitách v SR pre študentov s postihnutím". MFFUK nebola jediná, ktorá zavčas pochopila význam tejto činnosti. Aj na Strojníckej fakulte TU v Košiciach, taktiež v rámci projektu TEMPUS, v spolupráci s univerzitou v Bristole a Miláne zriadili "Bezbariérové centrum", bezbariérové pracovisko, poradenskú a podpornú činnosť, tréningové pobyty a ďalšie akcie pre integrované štúdium pre postihnutých jedincov.

Po týchto prvých skúsenostiach sa MŠ SR rozhodlo "zastrešiť" túto činnosť a rozšíriť ju na celoslovenskú pôsobnosť. Od vysokých škôl sa očakáva najmä koordinačná činnosť v príprave, pomoci pri vytváraní podmienok pre prijímanie zdravotne postihnutých na vysokoškolské štúdium. MŠ SR, ktoré v súčasnosti patrí medzi rezorty s nedostatočným financovaním, v tejto oblasti spolupracuje s Ministerstvom práce a sociálnych vecí a ak postihnutý jedinec má osobnostné predpoklady, môže mu pomocou "Zákona o sociálnej pomoci" poskytnúť finančné príspevky v oblastiach mobility, komunikácie, zvýšených nákladov na zdravotné pomôcky a tiež v oblasti sociálnych služieb (preprava - osobná asistencia a pod.). Existujú finančné príspevky na úpravu bezbariérového domu či bytu, kompenzácie výdavkov na počítače, výcvik vodiaceho psa, liečenie a pod.

Príspevok prof. Dr. Alana Hursta z anglickej univerzity v Prestone bol ukážkou už fungujúceho systému zabezpečenia univerzitného vzdelávania

postihnutých jedincov v rôznych vyspelých štátoch (Anglia, Švédsko, Nový Zéland, Austrália), kde "Národné organizácie" centrálnie koordinujú, ale aj finančne zabezpečujú túto činnosť pomocou štátneho rozpočtu vytváraním podmienok, foriem, informovanosti o štúdiu a o uplatnení po absolvovaní v rámci hesla: "Rovnosť a rovnoprávnosť".

V nadväznosti na celoslovenský trend a pod gestorstvom Ministerstva školstva SR sa aj Fakulta architektúry STU zapája do tohto projektu. Dekanom fakulty bola menovaná Ing. arch. Eva Vítková ako koordinátorka výchovno-vzdelávacej činnosti pre zdravotne postihnutých študentov na našej fakulte, ktorá bude spolupracovať s "centrom" v rámci projektu "Stratégie zabezpečenia štúdia poslucháčov na univerzite".

Ciele projektu:

- vytvoriť sieť koordinátorov
- zvýšiť informovanosť akademickej verejnosti o špecifikách štúdia zdravotne postihnutých
- vydať informačné a metodické materiály
- iniciovať zmeny v štatútoch vysokoškolských inštitúcií v prospech vytvorenia podmienok pre štúdium zdravotne postihnutých
- priblížiť úroveň vzdelávania zdravotne postihnutých študentov s ohľadom na slovenské špecifiká a možnosti tak, aby sme sa približovali európske mu štandardu a boli časom zaradení do európskej príručky pre ZP študentov (Studying abroad - European guide for students with disabilities).

Postupne budú vypracované **informačné materiály** pre postihnutých uchádzačov o vysokoškolské štúdium so špecifikáciou jeho špeciálnych potrieb a odporúčané také formy štúdia, ktoré v integrovanom prostredí vysokých škôl umožnia im získať zručnosti komunikačné, orientačné, sociálne, akademicke i technické. Cieľom tiež bude legislatívne a finančne podporiť integráciu zdravotne postihnutých do rôznych oblastí života, k čomu má slúžiť najmä kvalitná príprava podmienok pre takéto integrované vysokoškolské štúdium.

Koordinátori jednotlivých fakúlt budú dotazníkovou formou spracúvať informácie o počte, druhu a podmienkach zdravotne postihnutých poslucháčov a vytvárať tak celkový obraz stavu na vysokých

školách na Slovensku.

Prácu koordinátorov najlepšie vystihuje materiál, ktorý bol prijatý na seminári:

VZŤAHOVÁ SIETĚ

zdravotne postihnutí študenti	vedenie VŠ (dekan, prodekan)
rodičia	akademický senát
spolužiaci, priatelia	KOORDINÁTOR študijné oddelenie
študentské organizácie	fakulty vedúci katedier
ostatní pracovníci školy	učitelia
(vrátnik, knižnica a pod.)	organizácie mimo fakulty (lekár, psych. poradňa)

Škola a koordinátor by mali spolupracovať so zdravotne postihnutými študentmi:

- pred podaním prihlášky na štúdium (poradenstvo)
- v čase podávania prihlášok (spolupráca so študijným oddelením zistiť počty uchádzačov a podať im informácie o forme skúšky)
- v čase prijímacích skúšok (v spolupráci so študijným prodekanom nájsť vhodnú formu skúšky, ale neznížiť nároky)

Keďže v minulosti nebola v našej spoločnosti venovaná dostatočná pozornosť problematike zdravotne postihnutých občanov, chýba aj všeobecná informovanosť nielen v súvislosti s možnosťami štúdia na vysokých školách, ale aj o množstve jednotlivých postihnutí. Pokúsím sa zhrnúť hlavné skupiny postihnutí, ktoré boli prezentované odborníkmi na seminári.

Študenti s poruchami sluchu:

Rozlišujeme

- prelingválne nepočujúci (stratili sluch skôr ako sa naučili hovoriť)
- postlingválne nepočujúci (stratili sluch neskôr)

Väčšina z nich má isté zvyšky sluchu, ktoré je možné využiť. Menšiu skupinu tvoria nepočujúci s úplnou stratou sluchu, ktorí si obyčajne ťažšie osvojujú hovorený i písaný jazyk. Hovorená reč nepočujúcich alebo nedoslýchavých je dosť ťažko zrozumiteľná, ale na základe toho nemôžeme posudzovať ich znalosti, či inteligenciu. Prostriedkom pre prísun informácií sú **komunikačné formy** (reč, odzveranie z úst, posunkový jazyk, načúvací prístroj, tlmočník). Niektorí študenti si prednášky nahrávajú, prepisujú, využívajú kópie textov a pomoc spolužiakov. Dôležitá je **ústretoivosť** a podpora zo strany školy, vyučujúcich i spolužiakov. Je potrebné si uvedomiť, že postihnutí študenti musia vynaložiť oveľa viac úsilia na štúdium ako ostatní. Úspešné zvládnutie skúšok je

veľkou motiváciou pre ďalšie štúdium.

Študenti s poruchami zraku:

V závislosti od poškodenia zraku rozlišujeme nevidiacich a slabozrakých. Nakoľko zrak je jednou z najdôležitejších ciest pre získavanie vedomostí, sociálne a praktické aktivity, prípadný výber vysokoškolského štúdia je potrebné dôkladne uvážiť. Poznáme zaužívané, ale i nové formy prístupu k informáciám (zväčšené písmo, zvukové nahrávky, Braillovo písmo, diskety, "hovoriaci počítač", braillovský display, scanner, elektronické záznamníky a iné). Z prieskumu vyplýva, že vysoké percento ľudí, ktorí dosiahli vysokoškolské vzdelanie so zrakovým postihnutím, sú zaradení do normálneho pracovného procesu.

Študenti s telesným postihnutím a motorickými ťažkosťami:

Postihnutia sú vrodene alebo získané, najčastejšie od chorôb: muskulárna dystrofia, artritída, mozgová obrna, skleróza multiplex, rázštep chrbtice, úrazy a pod. Takmer pri všetkých telesne postihnutých a imobilných ostáva schopnosť učiť sa, ale tiež potreba pomoci pri vykonávaní denných činností (toalety, umývanie, obliekanie, jedenie). Pomoc môže poskytnúť spolužiak, dobrovoľník, alebo platený asistent. Dôležitá je otázka **bezbariérovosti** nielen v objekte školy, ale i internáte, ceste do školy, jedálne, knižnice a pod. (rampy, výťahy, WC, výšky pracovných miest, špeciálne izby v internátoch, zdvihacie zariadenia, vyhradené parkovacie miesta a pod.)

Študenti dlhodobá a chronicky chorí:

Existuje veľa neviditeľných postihnutí a ochorení, z ktorých niektoré sú stabilizované, iné progresívne. Táto skupina študentov sa často nepokladá za "postihnutých", často skrývajú svoje ochorenie, hovoria o nich až keď nastanú problémy, ktoré potrebujú pomoc. Sem patria napr. epilepsia, cukrovka, meningoencefalitída, alergická senná nádcha, chudokrvnosť, HIV, AIDS, astma, srdcové a iné ochorenie.

Treba jasne informovať takýchto jedincov prostredníctvom koordinátora, že im bude poskytnutá a podpora pri zachovaní **diskrétnosti**. Častým sprievodcom týchto ochorení je **stres**, ktorý zhoršuje ich zdravotný stav. V extrémnych prípadoch je možné skladať skúšku po dohovore s vedením školy doma alebo v nemocnici.

Študenti s psychickými poruchami:

Pre študentov s poruchami psychického zdravia sú často charakteristické obdobia depresie, stresu

a neprijateľného správania. Patria sem: ťažké depresie, úzkosť, zmeny v zmyslovom vnímaní, striedanie nálad, fobie, bludné predstavy, pokusy o samovraždu, bulímia, mentálna anorexia a pod. Charakteristickým znakom je utiahnutosť, depresie, len menšie percento je s prejavmi násilníctva. Náročnosť štúdia, odlúčenosť od rodiny, nové vzťahy alebo používanie **alkoholu alebo drog**, môžu privodiť problémy psychického charakteru. Dôležité je zdôveriť sa s problémom hneď v začiatkoch, najst' **dôveru a spätnú väzbu** u koordinátora, pedagóga, priateľa či spolužiaka. Často pomôžu špecializované poradne psychológov, protidrogových zariadení, či lekárov. Pomôže vytvorenie dobrých vzťahov, veľa povzbudzovania a pružnosti aj od učiteľov.

Aká je situácia na Fakulte architektúry STU? Rozbiehame a zapájame sa pod gestorstvom Ministerstva školstva SR do akcie "Stratégia zabezpečenia štúdia študentov s postihnutím na univerzite." V diskusnom príspevku sme sa ako fakulta mohli pochváliť dôležitými aktivitami, ktorú garantuje Katedra architektonickej tvorby pre kultúru, zdravotníctvo, šport a voľný čas pod vedením doc. Márie Samovej. V oblasti vyučovacieho procesu sme už od r. 1993/94 vďaka ústretovosti vedenia fakulty zaviedli povinný predmet „Bezbariérové navrhovanie“ (IV. roč.) a predmet „Bezbariérový dizajn“ (V. roč.). Poslucháčov oboznamujeme s platnou legislatívou a vstúpujeme im pri navrhovaní architektonických projektov zohľadňovať **bezbariérovosť** ako nedielnu súčasť každého architektonického diela tak, aby budúci architekti vedeli, ako môžu z hľadiska svojej profesie napomôcť k integrácii zdravotne postihnutých ľudí do spoločnosti. Po získaní zahraničných skúseností vo Fínsku a USA doc. Samová vychováva niekoľkých doktorandov v tejto oblasti. Na katedre bol spracovaný projekt "Bezbariérový rodinný dom", vydaná príručka pre Úniu nevidiacich a slabozrakých Slovenska a rozvinutá spolupráca s Asociáciou telesne postihnutých. (napr. prednáškové turné "Slovensko bez bariér"). V spolupráci s našou katedrou vznikla inšpirácia a ďalšia spolupráca s Úniou nevidiacich u poslucháča dizajnu na FA STU Rast'a Čerešňu, ktorý sa stal najmladším nositeľom "Národnej ceny za dizajn 1999" za prácu: Písací stroj pre nevidiacich a slabozrakých.

Vo všetkých príspevkoch na seminári rezonovala požiadavka na odstránenie bariér vo vysokoškolskom prostredí jednotlivých fakúlt, ktorá v súčasnosti naráža najmä na otázku financovania. I na našej Fakulte architektúry bohužiaľ bojujeme s týmto problémom, i keď na katedre KZŠVČ bol vypracovaný návrh "Debarierizácia Fakulty architektúry STU" v záujme ísť príkladom ostatným. Zatiaľ sa našej

fakulte nedarí tento návrh realizovať, a tak nám ostáva len dúfať, že nájdeme pochopenie i financie u kompetentných tak, ako sa to podarilo napr. na MFFUK alebo na TU Košice.

V najbližšej budúcnosti bude **potrebné** na Fakulte architektúry zmapovať stav a evidenciu postihnutých poslucháčov ako i nových záujemcov vyšpecifikovať všetky problémy i možnosti a odporučiť vhodnosť štúdia pre zdravotne postihnutých študentov na fakulte, ktorá má síce široké možnosti uplatnenia v praxi, ale tiež veľmi náročné požiadavky na profesiu už počas štúdia.

Keďže sa počíta so zaradením informácií o vybraných inštitúciách do európskej príručky pre študentov s postihnutím "Studying abroad", ktorej vydanie iniciovala Európska komisia (príručka organizácie FEDORA) a jej najnovšie vydanie je na internetovej stránke European Agency for Special Needs Education: <http://www.european-agency.org>, nadpis HEADLINES a Higher Education Questionnaire, je potrebné, aby aj naša Fakulta architektúry sa stala súčasťou spoločenstva, ktorá každému aj u nás zaručuje právo na vzdelanie, vrátane zdravotne postihnutých a ktorá okrem tohto práva mnohým z nich bude vytvárať umožnením štúdia **celoživotnú rehabilitáciu, pocit osobnej istoty a identity** v spoločnosti.

Štúdium na vysokej škole prináša postihnutým výrazné výsledky vlastnej sebaakceptácie, umožní im **integrovat'** sa do ďalšieho života. Úspešní absolventi sa stávajú veľkou **motiváciou** aj pre ostatných zdravotne postihnutých.

V rámci humanizácie života, v rámci integrácie postihnutých do spoločnosti, pokúsme sa i my na našej fakulte - vedenie, učiteľia, študenti i ostatní pracovníci školy pochopiť, pomôcť v rámci hesla: **Neznižovať nároky na štúdium, ale byť flexibilným** vo formách výučby, skúšania a vytvárania špecifických podmienok.